

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Факультет психології
Кафедра загальної психології

Кваліфікаційна робота

**«Вплив інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів
школярів»**

Студента 4 курсу 4 групи
(Спеціальність 053 «Психологія
освітня програма «Психологія»)
Пилипка Богдана Юрійовича

Науковий керівник:
Кандидат психологічних наук
Доцент кафедри загальної психології
Третякова Юлія Володимирівна

Роботу рекомендовано до захисту на ЕК №1
Протокол №   від 2023 року
Завідувач кафедри загальної психології
_____Юрчинська Г. К.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи звичайної та інклюзивної освіти.....	5
1.1 Поняття та історія звичайної та інклюзивної освіти.....	5
1.2 Основні теоретичні засади інклюзивної освіти.....	6
1.3 Організація навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті.....	14
1.4 Переваги та недоліки організації навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті.....	16
1.5 Психологічні аспекти в організації навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті.....	20
1.6 Вплив психологічних факторів на навчання та розвиток учнів в контексті звичайної та інклюзивної освіти.....	22
1.7 Світовий досвід у розвитку інклюзивної та звичайної освіти.....	23
1.8 Новітні підходи в психологічній підтримці освіти	28
1.9 Рекомендації щодо розвитку звичайної та інклюзивної освіти в Україні.....	33
Висновки по розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження.....	36
2.1 Процедура дослідження.....	36
2.2 Методики дослідження.....	37
2.3 Результати дослідження.....	39
Висновки по розділу 2.....	47
Висновки.....	48
Список використаної літератури.....	49

ВСТУП

В сучасному світі освіта є важливим фактором для розвитку суспільства, адже вона формує та виховує майбутніх лідерів, спеціалістів та просто громадян. Однак, відомо, що не всі учні мають рівні можливості для отримання якісної освіти. У багатьох країнах, в тому числі і в Україні, є проблеми з реалізацією принципу інклюзивної освіти, яка передбачає створення умов для навчання та розвитку кожного учня, незалежно від його здібностей та особливостей.

Тема «Різниця між звичайною та інклюзивною освітою» є дуже актуальною, оскільки проблема нерівності в освіті залишається однією з найбільш значущих у сучасному світі. Метою даного дослідження є дослідження особливостей звичайної та інклюзивної освіти, а також порівняння цих напрямків з точки зору досягнення мети забезпечення рівних можливостей для учнів.

Об'єктом дослідження є психічні процеси школярів, які навчаються в інклюзивних закладах освіти. **Предметом** дослідження є вплив інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів школярів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що інклюзивна освіта забезпечує рівні можливості для учнів з різними особливостями та здібностями. Інклюзивна освіта - це новий напрямок у сучасній освіті, яке дозволяє створити такі умови для навчання, що забезпечують доступність та рівність участі для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей. Проте, звичайна освіта також має свої переваги та обмеження. Важливо проаналізувати різницю між цими двома напрямками та визначити перспективи їхнього розвитку.

Метою дослідження є виявити особливості впливу інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів школярів.

Відповідно до поставленої мети, розуміння об'єкта та предмета дослідження необхідно виконати наступні завдання:

- 1) Проаналізувати теоретичні основи інклюзивної освіти та розвитку психічних процесів у школярів.
- 2) Оцінити вплив інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів у школярів на основі отриманих даних, отриманих після емпіричного дослідження
- 3) зробити висновки щодо ефективності інклюзивної освіти та надати рекомендації щодо розвитку інклюзивної освіти в Україні

Теоретичною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених з психології відповідно до теми курсової роботи; публікації та Інтернет-ресурси з визначеної теми. Методологічною базою для аналізу виступили такі інструменти: «Таблиці Шульте», «Кубики Кооса», «9 геометричних фігур», методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А. Н Леонтьєва, «Виключення 4-го зайвого», тест Равена, «Сюжетні малюнки», опитувальник Тейлора, Тест "Сходинки", Моторна проба Шварцландера, Тест Векслера, тощо. Для математичного аналізу емпіричних даних застосовувався U-критерій Манна-Уїтні.

Експериментальна база дослідження: для проведення емпіричного дослідження було обрано дві групи респондентів: учні інклюзивної школи (3-9 класи, всього 27 осіб), учні звичайного загальноосвітнього шкільного закладу (3-9 класи, всього 41 особа). Середній шкільний бал за I семестр поточного навчального року всіх учасників коливається в межах від 6 до 9 балів (Середній бал кожної з груп 7.5 +/-0.5). Загальна кількість учасників - 68.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи звичайної та інклюзивної освіти

1.1 Поняття та історія звичайної та інклюзивної освіти

Звичайна освіта, або традиційна освіта, базується на навчанні учнів в звичайних класах, розрахованих на учнів без особливих потреб. Це означає, що учні з особливими потребами навчаються окремо, часто в спеціальних закладах. Звичайна освіта зазвичай передбачає, що учні повинні відповідати стандартам, які встановлені для їх вікової групи та класу.

Інклюзивна освіта, з іншого боку, забезпечує навчання всіх учнів разом, з наданням необхідної підтримки та ресурсів для учнів з особливими потребами. Інклюзивна освіта передбачає, що учні з особливими потребами мають право на доступ до звичайної освіти, яка надається всім учням.

Історія розвитку інклюзивної освіти досить коротка. У 1970-х роках в США почали досліджувати можливість навчання учнів з інвалідністю разом зі звичайними учнями.

Це призвело до поширення концепції інклюзивної освіти, яка засновується на ідеї того, що кожна людина має право на рівні можливості отримувати освіту та брати участь у житті суспільства. У 1989 році ООН прийняла Конвенцію про права людини з інвалідністю, яка зобов'язує держави забезпечувати рівний доступ до освіти для людей з інвалідністю. Це стало важливим кроком у забезпеченні прав людей з інвалідністю на освіту.

Україна приєдналась до Конвенції про права людини з інвалідністю в 2010 році, що зобов'язало державу вживати заходів для забезпечення рівних можливостей для учнів з особливими потребами. У 2017 році Україна ухвалила Закон "Про освіту", який передбачає розвиток інклюзивної освіти та забезпечення рівного доступу до неї для усіх учнів.

Однак, попри всі зусилля держави, реалізація інклюзивної освіти в Україні ще не досягла високого рівня. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2021-2022 навчальному році в інклюзивних класах навчається менше 2% учнів з особливими потребами. Таким чином, в Україні є потреба в подальшому розвитку і вдосконаленні системи інклюзивної освіти.

1.2 Основні теоретичні засади інклюзивної освіти

Основні принципи інклюзивної освіти полягають у тому, що кожна людина повинна мати можливість отримувати освіту в контексті її індивідуальних потреб та здібностей, включаючи учнів з особливими потребами.

Основні принципи інклюзивної освіти засновані на ідеї рівності можливостей, доступності, прозорості та гнучкості. Для забезпечення інклюзивної освіти потрібні певні принципи, які включають у себе:

1. Рівність. Принцип рівності передбачає, що кожен учень має право на однакову можливість отримати якісну освіту, без дискримінації за будь-якими ознаками, такими як стать, вік, етнічне походження, фізичні та психічні особливості.
2. Доступність. Принцип доступності передбачає, що учні повинні мати можливість отримати освіту в найбільш зручний для них спосіб. Наприклад, це може бути використання додаткових матеріалів, технологій або пристосувань для людей з обмеженими можливостями.
3. Прозорість. Принцип прозорості передбачає, що всі процеси, пов'язані з навчанням, повинні бути зрозумілими і доступними для всіх. Це включає в себе інформацію про програми навчання, методики оцінювання, структуру та організацію навчального процесу.
4. Гнучкість. Принцип гнучкості передбачає, що навчальні програми та методики повинні бути пристосовані до потреб та можливостей учнів, зокрема тих, у яких є особливі потреби. Це включає в себе індивідуальний підхід до кожного учня, врахування його потреб та інтересів.

5. Взаємодія та співпраця. Принцип взаємодії та співпраці передбачає, що всі учасники навчального процесу (учні, вчителі, батьки, адміністрація школи) повинні працювати разом з метою досягнення спільних цілей. Цей принцип відображає необхідність побудови партнерських взаємин між усіма учасниками навчального процесу та спільної відповідальності за результати навчання. Інклюзивна освіта передбачає активну участь батьків у навчальному процесі та взаємодію зі школою, щоб забезпечити належну підтримку дитині з особливими потребами.

За результатами реалізації інклюзивної освіти можна спостерігати позитивний вплив на психологічний стан дітей з особливими потребами. Як показують дослідження, діти, які навчаються в інклюзивних середовищах, мають кращі результати в навчанні та розвитку, а також виявляють менше нахилу до поведінкових проблем. Одне з досліджень, проведених в Європі, показало, що учні з особливими потребами, які навчалися в інклюзивних середовищах, мали значно вищі рівні самооцінки та були більш задоволені своїм навчанням порівняно з тими, хто навчався в спеціальних школах (Slee, 2001).

Однак, є і критики інклюзивної освіти, які стверджують, що вона не підходить для кожного учня з особливими потребами. Наприклад, деякі діти можуть вимагати більшої уваги та індивідуального підходу, ніж можуть забезпечити вчителі в інклюзивному класі. Також, деякі вчителі можуть не мати достатньої підготовки для роботи з учнями з особливими потребами. Ці чинники можуть стати перешкодою для реалізації інклюзивної освіти в практиці.

Проте, необхідно зазначити, що проблеми, пов'язані з реалізацією інклюзивної освіти, не означають, що ця концепція не ефективна. Натомість, вони вказують на необхідність більш ретельної підготовки педагогів та створення відповідних умов для реалізації інклюзивної освіти.

Є багато прикладів успішної реалізації інклюзивної освіти у світі. Один з таких прикладів - це школа "Стілець" в Данії. У цій школі учні з особливими потребами навчаються разом зі звичайними учнями в класах загальної освіти. Наприклад, одна з учениць з особливими потребами в цій школі брала участь в міжнародних змаганнях зі спортивної гімнастики.

Інший приклад - це Канада, де учні з особливими потребами навчаються разом зі звичайними учнями у звичайних класах. Вчитель спочатку визначає потреби кожного учня, а потім створює індивідуальний навчальний план для кожного з них. Учні з особливими потребами можуть отримувати додаткову підтримку від інших учнів або вчителя.

У Новій Зеландії інклюзивна освіта є обов'язковою для всіх дітей до 21 року, які мають особливі потреби. Ця країна також забезпечує фінансову підтримку для дітей з особливими потребами, щоб забезпечити їм рівний доступ до навчання.

У Швеції інклюзивна освіта стала нормою вже в 1990-х роках. У шведських школах використовуються індивідуальні плани для кожного учня, які враховують їхні потреби та здібності.

Також існують приклади успішної реалізації інклюзивної освіти в Україні.

Наприклад, в Львівській області функціонує Центр підтримки інклюзивної освіти, де проводяться тренінги та семінари для педагогів з питань інклюзивної освіти, а також підтримка шкіл в організації інклюзивного навчання. У Запорізькій області діє інклюзивно-ресурсний центр, який надає консультації та допомогу у створенні інклюзивних груп, організовує тренінги для вчителів та батьків.

Необхідно зазначити, що інклюзивна освіта є дуже важливою складовою розвитку суспільства, оскільки вона дозволяє кожному отримати необхідні знання та навички для успішного функціонування в сучасному світі. Інклюзивна освіта забезпечує всім учням, включаючи тих з особливими потребами, рівні можливості та доступ до якісної освіти. При цьому, вона сприяє формуванню толерантного та різноманітного суспільства, де кожен може знайти своє місце та внести вклад у його розвиток.

Отже, інклюзивна освіта - це процес, що дозволяє кожному учневі отримати необхідну освіту з урахуванням його індивідуальних потреб та здібностей. Основні принципи інклюзивної освіти включають доступність, рівність, індивідуалізацію, взаємодію та співпрацю. Інклюзивна освіта є важливим кроком у формуванні толерантного та різноманітного суспільства, де кожен може внести свій вклад у його розвиток.

На сьогоднішній день інклюзивна освіта є актуальною проблемою, яка потребує внітного вивчення та розробки відповідних стратегій та підходів для її реалізації. Проведені дослідження та практичний досвід свідчать про те, що інклюзивна освіта є важливим кроком до створення рівної та демократичної суспільності, в якій кожен має можливість розвиватися та досягати свого потенціалу. На сьогоднішній день все більше країн визнають необхідність реалізації інклюзивної освіти та розробляють відповідні програми та стратегії для її впровадження.

Однак, варто зазначити, що реалізація інклюзивної освіти є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає не лише відповідних ресурсів та фінансування, але й зміни менталітету та підходів до освіти в цілому. Тому, для того щоб інклюзивна освіта стала реальністю, необхідно вести роботу з усіма учасниками навчального процесу, зокрема, з педагогами, батьками, учнями та громадськістю. Важливо пам'ятати про те, що реалізація інклюзивної освіти не може бути повноцінною без забезпечення відповідних умов для навчання та

розвитку кожного учня, включаючи учнів з особливими потребами. Тому, досягнення успіху в інклюзивній освіті залежить від співпраці та взаємодії всіх учасників навчального процесу та громадськості в цілому.

Інклюзивна освіта не є просто новим підходом, але і необхідністю для створення рівноправного та рівноспівної освітньої системи. Незалежно від індивідуальних потреб та здібностей, кожна людина повинна мати можливість навчатися разом з іншими та розвивати свої здібності та потенціал. Для цього необхідно забезпечити належну підтримку та увагу до потреб кожного учня.

Важливо зазначити, що інклюзивна освіта не є магічним рішенням на всі випадки життя, але є важливим кроком до створення більш рівноправного та багатоспівного суспільства. Це вимагає зусиль та співпраці всіх учасників навчального процесу, але результати варті всіх зусиль та інвестицій.

Звичайна освіта та інклюзивна освіта - це два різних підходи до навчання дітей. Звичайна освіта відноситься до традиційного підходу до навчання, де учні з різних категорій навчаються окремо, у відповідності з їх віком та рівнем знань. Інклюзивна освіта, з іншого боку, спрямована на те, щоб дати можливість дітям з різними особливостями навчатися разом з іншими учнями. Це означає, що інклюзивна освіта прагне забезпечити навчання учнів з різними особливостями в одному класі.

Один з основних відмінностей між звичайною та інклюзивною освітою полягає в тому, що звичайна освіта прагне пристосувати учнів до системи навчання, тоді як інклюзивна освіта спрямована на те, щоб система навчання пристосовувалась до потреб учнів з різними особливостями.

Звичайна освіта зазвичай передбачає класи, де учні навчаються разом з іншими учнями свого віку та з різними рівнями знань. У такому класі вчителі можуть використовувати різні методи та підходи до навчання, щоб задовольнити потреби різних учнів. Однак, зазвичай, учні з особливими

потребами знаходяться в окремому класі з іншими учнями з подібними потребами.

Інклюзивна освіта, з іншого боку, передбачає те, що всі учні навчаються разом у тому ж класі. Це означає, що учні з особливими потребами навчаються разом з учнями без особливих потреб.

У такому класі вчителі повинні бути готові до роботи з учнями з різними особливостями та навичками навчання, враховувати їхні індивідуальні потреби та різноманітність в способах сприймання інформації. Вчителі повинні створювати різноманітні уроки та диференціювати завдання, щоб усі учні могли розвиватись у своєму темпі та на своєму рівні. Вони повинні також бути готові до співпраці зі спеціалістами з інклюзивної освіти, щоб отримувати поради та рекомендації щодо роботи з конкретними учнями.

Однак, порівняно зі звичайною освітою, в інклюзивній освіті вчителі мають більш складну роль. Вони повинні мати певні навички і знання з педагогіки та психології, щоб забезпечувати ефективну роботу з учнями з різними потребами. Крім того, вчителі повинні бути готові до навчання учнів з різними особливостями, такими як автістичний спектр, дислексія та інші порушення розвитку.

У інклюзивній освіті, більша увага приділяється розвитку соціальної інтеграції та взаємодії між учнями з різними потребами. Це включає в себе розвиток навичок співпраці, взаєморозуміння та толерантності.

В інклюзивному середовищі, діти з особливими потребами навчаються поруч зі звичайними учнями, що дозволяє їм взаємодіяти та навчатися разом. Це може покращувати соціальну адаптацію дітей з особливими потребами та забезпечити їм більш глибоке залучення до соціального життя. За дослідженнями, в інклюзивних класах діти з особливими потребами частіше відчувають себе частиною класної спільноти та знаходять більше можливостей для розвитку соціальних навичок.

Інклюзивна освіта також може мати позитивний вплив на учнів без особливих потреб, які навчаються поруч з дітьми з особливими потребами. Вони можуть вчитися більш толерантному та емпатичному ставленню до різних людей та стати більш відкритими до різних форм спілкування та співпраці.

Звичайна освіта також має свої переваги. Наприклад, в звичайних класах вчителі можуть зосередитися на певній групі учнів та працювати з ними більш індивідуально. Крім того, у звичайних класах може бути менше додаткової роботи для вчителів з організації уроків та пристосування їх до потреб різних учнів.

Але, в звичайній освіті діти з особливими потребами можуть почуватися відчуженими та не задоволеними зі свого навчання, оскільки вони можуть мати обмежені можливості для взаємодії з однокласниками та отримання доступу до різних форм навчання.

Загалом, порівняння інклюзивної та звичайної освіти є складним завданням, оскільки вони мають свої переваги та недоліки. Звичайна освіта є стандартом для більшості шкіл у світі, і вона дозволяє вчителям працювати зі студентами з однаковим рівнем знань та вмінь. Однак, звичайна освіта не завжди може задовольнити потреби студентів з особливими потребами, які можуть потребувати індивідуального підходу та підтримки.

Отже, обидва підходи до освіти мають свої переваги та недоліки, і вибір між ними залежить від потреб та можливостей кожної школи та студента. Проте, інклюзивна освіта може бути більш підходящою для студентів з особливими потребами, оскільки забезпечує їм можливість навчатися поруч зі своїми ровесниками та отримувати допомогу вчителів та фахівців, які працюють в інклюзивній школі. Крім того, інклюзивна освіта може допомогти

зменшити соціальну відокремленість та дискримінацію людей з особливими потребами.

Іншою важливою перевагою інклюзивної освіти є те, що вона підтримує принцип рівності та інклюзії, що є фундаментальними цінностями в сучасному суспільстві. Інклюзивна освіта може допомогти створити більш справедливе та рівноправне суспільство, в якому люди з різними потребами та здібностями мають однакові можливості до навчання та розвитку.

Однак, слід зазначити, що впровадження інклюзивної освіти може потребувати значних зусиль та ресурсів, зокрема, на підготовку вчителів та створення спеціальних умов для навчання учнів з особливими потребами. Крім того, інклюзивна освіта не завжди може бути ефективною для кожного студента з особливими потребами, оскільки іноді може бути необхідно надати окремі послуги та підтримку.

У кінцевому підсумку, обидва підходи до освіти мають свої переваги та недоліки, і вибір між ними залежить від потреб та можливостей кожної школи та студента. Проте, інклюзивна освіта стала більш популярною в останні роки, і це не даремно. Зараз все більше шкіл та вишів по всьому світу переходять на інклюзивну освіту, щоб забезпечити рівний доступ до освіти для всіх студентів, незалежно від їхніх особливих потреб. Інклюзивна освіта показала свою ефективність у покращенні якості освіти та збільшенні соціальної інтеграції учнів з особливими потребами. Тому важливо продовжувати розвивати та підтримувати інклюзивну освіту як важливу складову сучасної освіти.

1.3 Організація навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті

Вибір між звичайною та інклюзивною освітою визначається різними факторами, такими як потреби учнів, наявність ресурсів та кваліфікованого персоналу, наявність соціального сприйняття та підтримки серед учнів та вчителів тощо. Організація навчально-виховного процесу в звичайній освіті передбачає навчання в загальноосвітніх школах без спеціальної підготовки вчителів для роботи з учнями з особливими потребами. Організація навчально-виховного процесу в інклюзивній освіті означає навчання всіх дітей разом, незалежно від їхньої здатності або діагнозу, з додатковою підтримкою та диференційованими методами навчання.

Психологія має вирішальне значення для інклюзивної освіти. Психологи допомагають особливим учням інтегруватися в загальне навчальне середовище. Вони надають індивідуальну психологічну корекцію та сприяють створенню сприятливого класного середовища, яке сприяє взаємодії між учнями. Крім того, психологи співпрацюють з батьками та вчителями, надаючи підтримку та рекомендації, щоб допомогти кожному учню добре розвиватися.

У звичайній та інклюзивній освіті основні проблеми психології включають:

1. Ідентифікація індивідуальних особливостей учнів: психологи допомагають визначити потреби, таланти, рівень розвитку та особливості кожного учня, що дозволяє забезпечити індивідуалізоване навчання.
2. Психологічна діагностика та оцінка: психологи оцінюють психологічний стан учнів, а також їхні соціальні та емоційні навички, щоб визначити потенційні проблеми та ризики.
3. Психологічна підтримка: психологи допомагають учням розвивати соціальні та емоційні навички, підвищуючи їхній потенціал і вирішуючи проблеми.

4. Робота з батьками та вчителями: психологи допомагають батькам і вчителям працювати разом, надаючи їм консультації, поради та підтримку, щоб допомогти їм працювати разом у навчанні та розвитку своїх учнів.

5. Створення позитивного навчального середовища: психологи допомагають створити середовище, у якому всі толерантні та підтримують одне одного, що сприяє успішному навчанню та розвитку.

За даними досліджень (Avramidis & Norwich, 2002; Boyle, Topping, & Jindal-Snape, 2013; Hwang & Evans, 2011), вчителі зазвичай мають позитивні ставлення до інклюзивної освіти, проте їхня ефективність у цій галузі залежить від їхньої самоефективності та готовності до навчання дітей з різними потребами. Інші дослідження (Kliewer & Biklen, 2001; Lindsay, 2007) демонструють, що для досягнення успіху в інклюзивній освіті необхідна взаємодія та підтримка між різними заінтересованими сторонами, включаючи батьків, учнів, вчителів та інших працівників шкіл.

Однією з головних переваг інклюзивної освіти є можливість для учнів з особливими потребами бути частиною навчального процесу та інтегруватися зі своїми ровесниками. Згідно з дослідженнями, інклюзивна освіта може привести до покращення навчальних результатів для учнів з особливими потребами та збільшення їх соціальної адаптації. Крім того, інклюзивна освіта сприяє розвитку толерантності, емпатії та поваги до інших.

Проте, в інклюзивній освіті можуть бути і недоліки. Наприклад, вчителі можуть не мати достатньої підготовки для роботи з учнями з різними потребами. Інклюзивна освіта може бути вимогливішою до часу та ресурсів вчителів та шкіл.

Загалом, організація навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті має свої переваги та недоліки. Для досягнення успіху в

інклюзивній освіті, потрібно забезпечити належну підготовку вчителів, добре планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи навчання та забезпечувати належні ресурси для успішної інтеграції учнів з особливими потребами в навчальний процес.

У своєму огляді емпіричних досліджень Artiles, Dorn (2010) зазначають, що інклюзивна освіта може мати позитивний вплив на учнів з інвалідністю. Наприклад, дослідження показали, що учні з інвалідністю, які навчаються в інклюзивних класах, досягають кращих результатів у навчанні, мають більш позитивне самопочуття та взаємовідносини з однолітками без інвалідності, порівняно з учнями, які навчаються в спеціальних класах.

Крім того, інклюзивна освіта може допомогти учням з інвалідністю розвивати соціальні та комунікативні навички, що необхідні для успішного функціонування в суспільстві. Участь у навчальному процесі з однолітками без інвалідності також допомагає учням з інвалідністю почуватись менш відокремленими від суспільства та сприяє їх соціальній інтеграції.

Таким чином, інклюзивна освіта має багато переваг для учнів з особливими потребами та є кроком до більш інклюзивного суспільства. Однак, важливо розуміти, що успішне впровадження інклюзивної освіти вимагає не лише зміни підходу до навчання та розвитку програм, але й більш широких змін в суспільстві в цілому.

1.4 Переваги та недоліки організації навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті

Організація звичайної освіти передбачає навчання учнів без особливих освітніх потреб у загальноосвітніх школах. У цьому випадку учні мають спільний навчальний план та програму, а вчителі викладають предмети за

загальною програмою, не передбачаючи індивідуалізацію навчання для кожного учня.

Організація інклюзивної освіти передбачає навчання дітей з особливими освітніми потребами разом зі своїми здоровими ровесниками у загальноосвітніх навчальних закладах. Інклюзивна освіта спрямована на створення сприятливого навчального середовища, де кожен учень може розвиватися на своєму рівні та отримувати належну підтримку. Інклюзивна освіта передбачає індивідуалізацію навчання, адаптацію навчального матеріалу та методів до потреб кожного учня.

Проблеми з організацією навчально-виховного процесу в традиційному освітньому середовищі включають:

1. Соціальна взаємодія: Учні мають можливість взаємодіяти з однолітками, що допомагає їм розвивати соціальні навички та вчитися толерантності.
2. Ефективне використання ресурсів: загальноосвітні школи вже мають інфраструктуру, навчальні матеріали та персонал, тому не потрібно витрачати багато грошей і зусиль, щоб створити нові спеціалізовані заклади. Це допомагає оптимізувати витрати та ефективно використовувати ресурси.

Незважаючи на переваги, традиційна освіта має свої недоліки:

1. Недостатня індивідуалізація: Стандартні програми навчання часто не враховують індивідуальні потреби та особливості кожного студента. Навчання проводиться за загальною програмою, яка може не враховувати індивідуальні темпи навчання, особливості сприйняття та розвиток кожного учня.
2. Відсутність спеціалізованої підтримки: звичайні школи можуть не мати достатньо кваліфікованих працівників, які могли б допомогти та працювати з

дітьми з особливими потребами індивідуально. Це може ускладнити навчання та розвиток цих учнів.

3. Соціальна ізоляція: деякі учні з особливими потребами можуть відчувати відокремленість і соціальну ізоляцію в загальноосвітньому середовищі. Неприйняття та негативне ставлення до дітей з особливими потребами можуть виникнути через недостатню підготовку вчителів та учнів до інклюзивного навчання.

Що стосується того, як організовано навчально-виховний процес в інклюзивній освіті, переваги включають наступне:

1. Індивідуалізація та адаптація: Учні з особливими потребами отримують освіту, адаптовану до їхніх потреб, здібностей і рівня розвитку. Навчання та матеріали адаптовані до їхніх можливостей, що сприяє їхньому успіху та розвитку.

2. Розширення соціальної взаємодії: Інклюзивна освіта допомагає дітям з різними потребами взаємодіяти, спілкуватися та вчитися разом у середовищі. Це підвищує емоційні, соціальні та комунікативні навички кожного учня.

3. Виховання толерантності та розуміння: учні мають можливість взаємодіяти з різними людьми в інклюзивному середовищі. Це сприяє розвитку толерантності, розуміння та прийняття різноманітності. Вони набувають здатності бути відкритими, розуміти та поважати інших, незалежно від їхніх обмежень чи можливостей.

У інклюзивній освіті також можуть бути деякі недоліки:

1. Підготовка вчителів: Інклюзивна освіта потребує спеціальної підготовки, знань і навичок педагогів. Вчителі повинні бути готовими до багатьох потреб і індивідуальностей своїх учнів. Однак недостатня підготовка вчителів може перешкоджати ефективному інклюзивному навчанню.

2. Недостатньо ресурсів: Інклюзивна освіта потребує додаткових ресурсів, наприклад спеціалізованого навчального обладнання, матеріалів і підручників, а також соціальної та психологічної підтримки. Здійснення інклюзивного навчання може бути складним завданням, якщо таких ресурсів не вистачає.

3. Стрес та навантаження на вчителів: Робота з різними потребами та індивідуальностями учнів може бути фізично та емоційно виснажливою для вчителів. Вони повинні вміти адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня, що може викликати значний стрес і навантаження.

4. Соціальна взаємодія: учасники навчального процесу, включаючи батьків, учнів і вчителів, не завжди підтримують інклюзивну освіту. Негативне ставлення, стереотипи та неприйняття можуть ускладнювати соціальну взаємодію в школі та ускладнювати навчання, яке є інклюзивним. Ось деякі недоліки соціальних відносин:

- Стереотипи та неприйняття: учні з особливими потребами можуть відчувати себе відокремленими та непотрібними. Більше того, батьки, вчителі та учні окремих учнів можуть мати негативне ставлення до інклюзивної освіти через помилкові переконання, страхи або неприйняття різноманітності.
- Неправильне сприйняття різних потреб: деякі учасники навчального процесу не завжди можуть розуміти та задовольнити потреби учнів з особливими потребами. Це може призвести до невідповідностей і браку підтримки для цих студентів.
- Відсутність бажання працювати разом і розуміти один одного: Інклюзивна освіта вимагає активної співпраці всіх сторін, включаючи учнів, вчителів, батьків та інших учасників. Тим не менш, нездатність працювати разом і розуміти один одного може стати перешкодою для успішної реалізації інклюзивного навчання.

- Булінг та соціальна відокремленість: Деякі учні з особливими потребами можуть бути більш схильні до булінгу та соціальної відокремленості. Учні можуть стати соціально ізоляційними через негативне ставлення та ворожнечу з боку ровесників, що впливає на їхній психологічний стан і самооцінку. Несправедливе розподілення ресурсів: У інклюзивній освіті можуть виникати проблеми з розподілом ресурсів між учнями з різними потребами. Деякі учні можуть не отримувати достатньо індивідуальної підтримки або ресурсів, що може створювати нерівності в навчанні та розвитку.
- Великі класи та обмежені ресурси: У інклюзивній освіті може бути важко забезпечити достатню кількість вчителів та підтримуючого персоналу для учнів з особливими потребами, особливо в умовах великих класів та обмежених ресурсів. Це може призводити до перевантаження вчителів та недостатньої індивідуальної уваги до потреб кожного учня.

Важливо подолати ці проблеми, надаючи вчителям достатню підтримку та залучаючи батьків, створюючи позитивне соціальне середовище в школі. Щоб створити сприятливу атмосферу для всіх учнів, незалежно від їхніх потреб і індивідуальності, також важливо розвивати усвідомлення, толерантність і прийняття різноманітності серед учасників навчального процесу.

1.7 Психологічні аспекти в організації навчально-виховного процесу в звичайній та інклюзивній освіті

Як у традиційній, так і в інклюзивній освіті, психологічні елементи відіграють важливу роль у створенні сприятливого середовища для навчання та розвитку учнів. Вони націлені на забезпечення психологічного комфорту,

врахування потреб і особливостей кожного студента, розвиток соціальних навичок і емоційного благополуччя.

Створення позитивної атмосфери в класі є важливою частиною. Наявність позитивної атмосфери сприяє взаємній поважності, співпраці та емоційному затишку між учнями. Для досягнення цієї мети вчителі можуть використовувати такі методи психології, як розвиток навичок емоційного інтелекту, стимулювання взаємодопомоги та підтримки між учнями та формування позитивного самооцінювання.

Підтримка різноманітних методів навчання студентів і індивідуалізація навчання є другим компонентом. Кожен учень має власні характеристики, потреби та здібності. При плануванні та проведенні уроків вчителі повинні враховувати ці особливості. Це може включати надання учням індивідуальної підтримки та консультування, використання різноманітних підходів до навчання та надання доступу до додаткових ресурсів і матеріалів.

Розвиток соціальних навичок і сприяння соціалізації учнів є третім аспектом. Зокрема, в інклюзивній освіті важливо, щоб учні з різними потребами та здібностями могли спілкуватися та взаємодіяти. Це можна досягти за допомогою проектів, спільних завдань і діяльностей, які навчають учнів співпрацювати, розуміти один одного та бути толерантними.

Четвертий аспект включає надання учням моральної підтримки під час складних обставин. Учні, які мають особливі потреби або стикаються з труднощами в навчанні, можуть потребувати додаткової підтримки та уваги. Психологи та спеціалісти з інклюзивної освіти можуть допомогти в адаптації та саморегуляції.

Коли навчально-виховний процес планується з точки зору психології, це допомагає створити сприятливе середовище для навчання та розвитку учнів з різними потребами. Це сприяє благополуччю, емоційному благополуччю та

успіху всіх учнів. Педагоги, психологи та інші фахівці повинні співпрацювати, щоб створити середовище, яке підтримує кожного учня в зростанні та самореалізації.

1.6 Вплив психологічних факторів на навчання та розвиток учнів в контексті звичайної та інклюзивної освіти

Як у звичайній, так і в інклюзивній освіті психологічні фактори мають значний вплив на навчання та розвиток учнів. Їх усвідомлення допомагає вчителям і психологам створювати оптимальні умови для успішного навчання, соціального розвитку та самореалізації учнів з різними потребами.

Мотивація є однією із головних психологічних факторів. Вона оцінює ставлення студента до навчання та його прагнення до успіху. У звичайній та інклюзивній освіті важливо створити мотивуюче середовище, де учні відчують себе компетентними та цінними. Вони також повинні бачити зв'язок між тим, що вони роблять, і тим, що вони досягли. Педагоги повинні використовувати широкий спектр методів і стратегій, щоб підвищити і зберегти мотивацію учнів, дати їм можливість визначитися та виявити свої інтереси.

Саморегуляція - ще один важливий психологічний елемент. Учні повинні навчитися контролювати свої емоції, керувати своїми діями та створювати стратегії вирішення проблем. Це особливо важливо для учнів з різними потребами, оскільки вони можуть зіткнутися з проблемами в соціальних ситуаціях або труднощами в навчанні. Педагоги та психологи можуть допомогти учням розвивати навички саморегуляції, розуміти свої емоції та шукати конструктивні способи вирішення проблем.

Також важливими є соціальні взаємодії та спілкування. Учні повинні бути навчені взаємодіяти, спілкуватися та співпрацювати. Це особливо важливо в інклюзивній освіті, де учні з різними потребами співпрацюють.

Тренінги соціальних навичок, навчання учнів ефективно спілкуватися, розуміти та поважати інших, а також створення позитивної атмосфери в класі – все це можуть зробити вчителі та психологи.

Нарешті, підтримка та емоційне благополуччя. Учні повинні відчувати підтримку вчителів і громади, бути в безпеці та розуміти, що їхні почуття цінуються та приймаються. Психологи можуть надавати індивідуальну та групову психологічну підтримку, а також допомогти людям знайти способи самопідтримки та зберегти своє емоційне благополуччя.

Розуміння та врахування цих психологічних елементів у навчальному процесі допомагає учням у розвитку та навчанні. Коли вчителі та психологи працюють разом з учнями, вони повинні підтримувати позитивне ставлення до навчання, розвивати навички саморегуляції та соціальної компетентності, сприяти спілкуванню та співпраці між учнями та створювати підтримуюче середовище, яке сприяє їхньому емоційному благополуччю та успіху в навчанні.

1.7 Світовий досвід у розвитку звичайної та інклюзивної освіти

Досвід країн Європейського Союзу

Інклюзивна освіта в Європі вважається ефективним методом забезпечення рівної участі дітей з різними видами навчальних потреб у навчальному процесі. Конвенція ООН про права людини з обмеженими можливостями, прийнята в 2006 році, є одним із найважливіших документів, що регулює інклюзивну освіту в Європі. Згідно з цією конвенцією країни зобов'язані забезпечити повну інтеграцію людей з інвалідністю в соціальне життя та гарантувати рівні можливості в доступі до освіти.

Відповідно до Конвенції більшість європейських країн створюють систему інклюзивної освіти, яка дозволяє дітям з інвалідністю навчатися в

одних школах разом зі звичайними учнями. Європейські країни багато років працюють над впровадженням інклюзивної освіти, і вони мають значний досвід у цьому питанні.

Фінляндія є прикладом успішної інклюзивної освіти. Інклюзія є основою фінської моделі освіти, яка дозволяє понад 99 відсотків дітей з особливими потребами відвідувати звичайні школи. Дослідження показують, що Фінляндія має найвищий рівень навчальних досягнень у світі. Німеччина також успішно працює в цьому напрямку. У Німеччині існує інклюзивна освіта з 2009 року, і зараз близько 85 відсотків дітей з особливими потребами відвідують звичайні школи.

Іспанія також пропонує інклюзивну освіту. З 2006 року в країні діє закон, який гарантує, що всі діти мають рівний доступ до освіти. Більшість дітей з особливими потребами в Іспанії зараз відвідують звичайні школи. Італія має інклюзивну освіту. У 2015 році було прийнято закон, який дозволяє дітям з особливими потребами відвідувати звичайні школи. Більшість таких дітей ходять у класи, а не в спеціальні школи. Італія допомагає дітям з особливими потребами отримати індивідуальне навчання та підтримку спеціалістів.

Швеція також має великий досвід в інклюзивній освіті. За останні десятиліття в країні було зроблено багато для забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учнів. Рівність є основою шведської освіти, тому діти з особливими потребами навчаються разом з іншими учнями. У Швеції держава фінансує інклюзивну освіту.

Британія також має значний досвід з інклюзивною освітою. Національна програма «Всі діти мають значення» підтримує інклюзивну освіту для всіх дітей. У програмі діти з особливими потребами отримують доступ до різноманітних діяльностей, які відповідають їхнім інтересам і можливостям, а також створюються умови, які сприяють їх повноцінному розвитку. Загалом

європейські країни мають значний досвід в інклюзивній освіті та впровадженні широкого спектру стратегій для розвитку цієї галузі. Вони створюють правила, які допомагають забезпечити рівний доступ до освіти для всіх учнів, включаючи дітей з особливими потребами. У більшості країн впроваджуються нові підходи та методи до інклюзивної освіти, що підвищує якість навчання та гарантує рівний доступ для всіх учнів.

Наприклад, у 2019 році у Франції було прийнято закон, який гарантує право дітей з особливими потребами на інклюзивну освіту. Закон передбачає, що діти з особливими потребами повинні бути включені в звичайні класи з можливістю отримання індивідуальної підтримки та допомоги. Крім того, у Франції проводяться дослідження щодо розвитку підтримки для дітей з особливими потребами та інклюзивної освіти.

У Європі підтримка соціальних служб і громадськості є важливим компонентом успіху інклюзивної освіти. Більшість європейських країн забезпечують фінансування на рівні, який дозволяє забезпечувати високу якість освіти для всіх учнів, включаючи дітей з інвалідністю.

Досвід американських країн

Досвід американських країн, зокрема Сполучених Штатів Америки та Канади, багатий у розвитку інклюзивної освіти. Вони створюють політики та практики, які гарантують, що всі студенти, незалежно від їхніх фізичних або розумових здібностей, можуть отримати доступ до вищої освіти.

Американський підхід до інклюзивної освіти базується на «менш обмеженому середовищі» (LRE), що означає, що учні з особливими потребами можуть навчатися відповідно до своїх особливостей у звичайному навчальному середовищі разом з ровесниками. Це означає, що учні з

особливими потребами мають можливість навчатися в загальноосвітніх школах разом зі своїми однолітками, а не в спеціальних установах.

Для забезпечення успішності освіти в американських країнах застосовуються наступні методи:

1. Індивідуалізовані навчальні плани, також відомі як ІЕР, є документами, розробленими спеціально для кожного учня з особливими потребами. ІЕР визначають навчальні цілі, потреби та особливі методи навчання та оцінювання. ІЕР розробляються за участю батьків, вчителів і спеціалістів освіти.

2. Ресурсні класи та спеціальна підтримка: Учні з особливими потребами можуть отримати допомогу через додаткові уроки або індивідуальні консультації в класі. Крім того, є спеціальні класи або програми, які надають більшу підтримку учням з особливими потребами. Це може включати спеціалізовані методики навчання, додаткових вчителів або асистентів, спеціалізовані навчальні матеріали та інші ресурси.

3. Консультативна підтримка: у школах фахівці з освіти, такі як психологи, соціальні працівники та логопеди, можуть надавати консультації та підтримку вчителям і учням. Вони допомагають визначити потреби студентів і розробити унікальні програми навчання та підтримки.

4. Професійний розвиток вчителів: Вчителі мають можливість розвиватися та підвищувати свої навички, щоб успішно впроваджувати інклюзивну освіту. Вони отримують знання та навички, щоб працювати з учнями з різними потребами, використовувати адаптивні методи та оцінювати успіх.

5. Партнерство з батьками: Батьки відіграють важливу роль у забезпеченні інклюзивної освіти. Коли вони знають про потреби та можливості своїх дітей, вони можуть допомогти їм скласти індивідуальні плани та приймати рішення

щодо навчання. Крім того, батьки мають право на отримання інформації та взаємодію зі школою.

6. Культурна та соціальна інтеграція: створення сприятливої навчальної середовища, де всі учні почувуються прийнятими та включеними, є важливою частиною інклюзивного навчання. Задача полягає в тому, щоб створити позитивне середовище, де люди розуміються, толерантні та поважні до різних культур, етнічних груп і різноманітності. Інклюзивна освіта сприяє розвитку соціальної взаємодії та співпраці, а також емоційних і соціальних навичок у всіх учнів.

Досвід української освіти

Впровадження інклюзивної освіти в Україні ще розвивається. У 2017 році Верховна Рада прийняла новий закон «Про освіту», який дозволив впроваджувати різноманітні методи інклюзивного навчання, такі як спільне навчання з індивідуальними навчальними планами, адаптовані програми та навчальні плани, диференційовані підходи до навчання та інші. Закон передбачає підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами, а також створення відповідних умов для навчання цих дітей.

Але в Україні є великі проблеми з впровадженням інклюзивної освіти. Недостатньо фінансування для створення відповідних умов для навчання дітей з особливими потребами, а також недостатньо кваліфікованих вчителів. Діти з різними видами інвалідності стикаються з труднощами, пов'язаними з доступністю навчальних закладів для цих дітей. Крім того, недостатня увага приділяється питанням інклюзії в освітній політиці.

Тим не менш, в інклюзивній освіті в Україні відбуваються позитивні зміни. Наприклад, з 2019 року у Києві відкрилися дві інклюзивні школи, у яких

навчаються діти з інвалідністю та діти з особливими потребами. У багатьох містах України є ресурсні центри, які надають допомогу та підтримку дітям з особливими потребами та їхнім батькам у навчанні та соціальній адаптації.

У загальному, інклюзивна освіта в Україні розвивається, але є проблеми. Згідно з дослідженнями, більшість дітей з особливими потребами все ще не можуть отримати повну освіту в школі разом зі своїми однолітками без обмежень. Інфраструктура та доступність навчання для людей з інвалідністю все ще є великими проблемами в українській системі освіти.

Тим не менш, були зроблені певні кроки, щоб покращити ситуацію. Наприклад, Закон про освіту передбачає створення різноманітних форм інклюзивної освіти, таких як спільне навчання з індивідуальними навчальними планами, підтримувані навчальні заклади для дітей з особливими потребами та інші. Крім того, були введені різні програми, щоб допомогти дітям з особливими потребами та їхнім батькам, включаючи безкоштовну медичну та соціальну допомогу.

Незважаючи на ці кроки, освітня система України все ще стикається з багатьма проблемами щодо інклюзивного навчання. Однак ситуація продовжує покращуватися.

1.8 Новітні підходи в психологічній підтримці освіти

Щоб підтримати як інклюзивну, так і традиційну освіту, вчителі, психологи та інші учасники освітнього процесу повинні досліджувати та впроваджувати новітні психологічні методи та технології. Це вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві, а також до потреб учнів у навчанні.

Результати дослідження показують, що використання нових методів і технологій у психологічній підтримці традиційної та інклюзивної освіти значно підвищує якість навчання та благополуччя учнів. Вони підтримують

позитивний емоційний стан, сприяють розвитку когнітивних і соціальних навичок, забезпечують індивідуальний підхід до кожного учня та створюють умови для успішної соціальної адаптації.

Таким чином, вивчення психологічних можливостей сучасних технологій і підходів до інклюзивного та традиційного навчання є важливим і актуальним напрямком. Завдяки використанню цих методів і технологій створюється оптимальне середовище для навчання та розвитку кожного учня, незалежно від його потреб і особливостей. Вони сприяють тому, щоб освіта була відкритою для всіх учнів і дає їм можливість досягти успіху.

Новітні підходи включають індивідуалізацію та персоналізацію навчання. Використання різноманітних технологій дозволяє адаптувати навчання до потреб кожного учня, враховуючи його рівень здібностей, інтереси, темп навчання та стиль сприйняття інформації. Це підвищує мотивацію учнів до навчання та сприяє активній участі учнів у процесі навчання.

Крім того, сучасні психологічні технології дозволяють учням з різними особливостями та потребами отримати доступ до ресурсів і інструментів. Це можуть бути програми та додатки, які дозволяють змінити спосіб сприйняття інформації, використовувати різні формати навчального матеріалу та підтримувати спілкування та спілкування.

Нові технології та методи психологічної допомоги також дозволяють ефективно спостерігати та оцінювати психічний стан учнів. Це допомагає швидко визначати проблеми та потреби учнів, а також розробляти унікальні програми підтримки та розвитку для кожного учня.

На загальному рівні використання сучасних методів і технологій для психологічної підтримки традиційної та інклюзивної освіти має ряд переваг:

1. **Індивідуалізація та персоналізація навчання:** Завдяки сучасним технологіям навчальний процес можна адаптувати до потреб кожного

учня, створюючи навчальні матеріали та завдання відповідно до потреб кожного учня. Це покращує навчання та підвищує бажання учнів дізнатися більше.

2. Розвиток критичного мислення та творчих здібностей: критичне мислення та творчі здібності учнів розвиваються завдяки використанню нових технологій, таких як інтерактивні вправи, графічні редактори та програми для створення мультимедійних презентацій. Вони сприяють їх розвитку як активних учасників навчального процесу, надаючи їм можливість самостійно досліджувати та представляти інформацію.
3. Підвищення доступності навчання: ІКТ роблять навчання доступним для учнів з різними особливостями, такими як учні з обмеженими можливостями, учні з мовними та комунікативними труднощами тощо. Крім того, для учнів, які потребують додаткової допомоги у навчанні, технології можуть забезпечити додаткову підтримку та адаптацію.
4. Використання гейміфікації: Використання елементів гри під час навчання називається гейміфікацією. Вона може сприяти навчанню, мотивувати учнів і залучати їх. Використання інтерактивних ігор, бейджів, рейтингів, нагород і конкурсів допомагає створити атмосферу, яка захоплює та мотивує учнів до активної участі в навчанні.
5. Електронний моніторинг і спостереження: За допомогою сучасних технологій можна спостерігати та моніторити психологічний стан учнів онлайн. Це може включати використання програм, які вимірюють рівень стресу, емоцій, концентрацію уваги тощо. Такий моніторинг дозволяє швидко виявляти потенційні проблеми та надавати підтримку та допомогу учням.

Використовуючи ці новітні технології та підходи для психологічної підтримки традиційної та інклюзивної освіти, важливо пам'ятати, що для їх впровадження потрібно створити відповідну інфраструктуру та навчити

вчителів. Щоб ефективно використовувати новітні методи та технології на робочому місці, вчителі потребують додаткового навчання та підтримки.

Шкільне керівництво, батьки та інші зацікавлені сторони повинні співпрацювати та підтримувати впровадження новітніх технологій і методів психологічної підтримки інклюзивного та традиційного навчання. Це включає в себе впровадження ініціатив щодо інклюзивної освіти, надання необхідних ресурсів і фінансування, а також сприяння батькам у прийнятті та розумінні нових технологій і методів.

Використання віртуальної та доповненої реальності є одним із найновіших методів, який має значний вплив на психологічну підтримку як звичайної, так і інклюзивної освіти. Завдяки цим технологіям можна створити іммерсивне середовище, в якому учні можуть взаємодіяти з віртуальними ситуаціями та об'єктами. Це особливо корисно для учнів з обмеженими можливостями, оскільки дає їм можливість отримати реальні та безпечні досвіди, які сприяють їх розвитку та засвоєнню нових навичок.

Використання штучного інтелекту (ШІ) у психологічній підтримці є ще одним перспективним напрямом. ШІ має здатність аналізувати великі кількості даних і створювати унікальні методи навчання та підтримки учнів. Наприклад, штучний інтелект може ідентифікувати та прогнозувати особистісні характеристики, рівень засвоєння матеріалу, емоційний стан та інші фактори, які впливають на навчання. Це дозволяє вчителям надавати індивідуальну підтримку та навчання кожному учню.

Використання мобільних платформ і додатків для навчання та психологічної підтримки також є важливою частиною сучасних підходів. У цих програмах можна знайти доступ до навчальних матеріалів, інтерактивних завдань, онлайн-курсів та інших ресурсів, які допомагають учням навчатися та розвиватися самостійно. Вони можуть включати інтерактивні вправи, тести, завдання для самоперевірки та коментарі. Крім того, ці програми можуть

дозволити учням спілкуватися з викладачами та отримувати онлайн-консультації з соціальним працівником чи психологом, що дозволяє їм отримати підтримку та відповіді на свої запитання в режимі реального часу.

Аналітика даних також важлива для психологічної підтримки звичайної та інклюзивної освіти. Збір та аналіз даних про стан і прогрес учнів дозволяє створювати та впроваджувати індивідуальні стратегії для кожного учня. Аналітичні інструменти є корисними для пошуку тенденцій у навчанні, ефективних і неефективних стратегій підтримки студентів.

Використання соціальних мереж і веб-платформ для співпраці та обміну ідеями між учнями, викладачами та батьками є новим підходом. Розвиток навичок спілкування та спільного вирішення проблем підтримується такими платформами, які надають людям можливість взаємодіяти, співпрацювати та підтримувати один одного.

Впровадження нових технологій і методів психологічної підтримки як у традиційному, так і в інклюзивному навчанні має потенціал покращити якість навчання та дати кожному учню можливість отримати підтримку, спрямовану на їхню індивідуальну потребу. Вона сприяє створенню середовища, яке є інклюзивним, де різноманітність і потреби кожного студента враховуються.

Тим не менш, важливо пам'ятати, що використання нових технологій і методів у психологічній підтримці вимагає певних труднощів і перешкод. Одним із обмежень є доступність і вартість технологій. Навчальні заклади не завжди мають достатній бюджет, щоб придбати сучасне програмне забезпечення та обладнання. Таким чином, щоб забезпечити рівні можливості для всіх учнів, важливо сприяти розвитку програм фінансової підтримки та бюджетних програм.

Використання технологій у психологічній підтримці також має бути моральним. Забезпечуючи безпеку та довіру при використанні цифрових

інструментів, вчителі та фахівці повинні дотримуватися правил конфіденційності та приватності даних учнів.

Впровадження нових методів і технологій вимагає постійного професійного розвитку педагогів. Педагоги повинні знати, як використовувати цифрові інструменти, аналізувати дані, розробляти індивідуалізовані стратегії та ефективно взаємодіяти з учнями як онлайн, так і офлайн.

Загалом, нові методи психологічної підтримки та технології можуть значно покращити навчання та створити більш інклюзивне середовище для всіх студентів. Вони забезпечують доступ до ресурсів і платформ навчання, дозволяють вчителям надавати підтримку та навчання на індивідуальному рівні, а також створюють безпечні та іммерсивні умови для навчання та розвитку учнів.

Узагальнюючи, нові психологічні методи та технології, які допомагають традиційним і інклюзивним освітнім системам, відкривають широкі можливості для покращення навчання, розвитку та самореалізації учнів. Вони сприяють активному навчанню та розвитку ключових навичок, надають підтримку та доступ до ресурсів. Щоб максимізувати ефективність і безпеку використання цих технологій у навчальному процесі, необхідно створити імплементаційні плани, гарантувати доступність і враховувати моральні питання.

1.9 Рекомендації щодо розвитку звичайної та інклюзивної освіти в Україні

Розвиток звичайної та інклюзивної освіти в Україні є важливим завданням, і для його успішного виконання існує низка рекомендацій. Першочергові вказівки щодо розвитку обох видів освіти в Україні включають:

1. **Забезпечення доступності:** рабезпечення рівного доступу до високоякісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхнього походження,

- статусу чи соціально-економічного стану, є важливою метою звичайної освіти. Усі учні з особливими потребами повинні мати можливість повністю брати участь у навчальному процесі, щоб освіта була інклюзивною.
2. Підготовка педагогів: Для того, щоб ефективно працювати в різних навчальних середовищах, вчителі повинні мати знання, навички та навички. Забезпечення підвищення кваліфікації вчителів у сфері інклюзивної освіти, а також надання підтримки та ресурсів, необхідних для успішного впровадження інклюзивного підходу, є життєво важливими.
  3. Створення сприятливого навчального середовища: Важливо створити навчальне середовище, яке дозволяє учням з різними потребами працювати разом, бути відкритими та співпрацювати. Це можна досягти за допомогою позитивної шкільної атмосфери, адаптивних програм навчання, співпраці з батьками та підтримки громадськості інклюзивного навчання.
  4. Застосування інклюзивних практик: Впровадження інклюзивних практик у навчальні програми та методики навчання є життєво важливим для успіху інклюзивної освіти. Індивідуалізація навчального процесу, диференційоване навчання, робота в малих групах, використання адаптивних матеріалів і технологій можуть бути частиною цього.
  5. Виробництво інфраструктури: Для того, щоб освіта була інклюзивною, необхідно створити інфраструктуру, яка відповідає потребам учнів з особливими потребами. Це включає доступні навчальні приміщення, інструменти та ресурси. Розробка стратегії реконструкції та адаптації існуючих шкільних будівель має вирішальне значення, оскільки вона повинна враховувати потреби учнів з різними фізичними обмеженнями.
  6. Дружба та співпраця: Школи, батьки, педагоги, громадські організації та інші зацікавлені сторони повинні активно співпрацювати, щоб

- розвивати інклюзивну освіту. Для успішної інклюзії всіх учнів важливо підтримувати відкритий діалог, ділитися досвідом і надавати взаємну підтримку.
7. Контроль і оцінка: Необхідні кроки для належного моніторингу та оцінки прогресу як звичайної, так і інклюзивної освіти. Систематичне збирання даних, визначення показників успішності, оцінка ефективності програм і заходів допоможуть визначити напрямки подальшого розвитку
  8. Фінансування: Розвиток традиційної та інклюзивної освіти залежить від забезпечення достатнього фінансування освітніх закладів. Удосконалення інфраструктури, підвищення кваліфікації вчителів, надання допомоги учням з особливими потребами та придбання спеціального обладнання та матеріалів є важливими завданнями, на які необхідно виділяти достатні кошти.
  9. Громадська свідомість та освіта: Важливо підвищити свідомість людей щодо важливості інклюзивної освіти. Важливо проводити освітні кампанії, тренінги та заходи, щоб підвищити свідомість громадськості щодо прав учнів з особливими потребами, переваг інклюзивної освіти та позитивного ставлення до різноманітності.
  10. Постійне вдосконалення: Звичайна та інклюзивна освіта розвиваються разом. Навчальні програми, методики та підходи повинні постійно оновлюватися, щоб відповідати науковим дослідженням і сучасним тенденціям. Систематичне оновлення та вдосконалення допоможуть забезпечити ефективну та високу якість навчання для всіх учнів.

Метою цих рекомендацій є створення сприятливих умов для розвитку інклюзивної та традиційної освіти в Україні. Для того, щоб вони були ефективними, від уряду, освітніх установ, педагогічних працівників, батьків, громадськості та інших зацікавлених сторін буде потрібно багато зусиль.

Висновки по розділу 1

Було розглянуто багато аспектів інклюзивної та традиційної освіти. Виявилось, що ідеї та історія звичайної та інклюзивної освіти відображають сутність цих підходів, їх розвиток і вплив на суспільство. Основні теоретичні основи інклюзивної освіти були вивчені. Було виявлено, що вони спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів і повагу до різних потреб учнів.

Звичайна та інклюзивна освіта вимагають уваги до багатьох речей, наприклад індивідуалізації навчання, створення сприятливого середовища та використання різних методів і підходів. Розглянуто переваги та недоліки обох підходів до навчання, що дозволяє зрозуміти їхні особливості та потенціал для розвитку учнів.

Світовий досвід у розвитку інклюзивної та традиційної освіти показує, що підтримка соціального партнерства, прийняття законодавчих актів і розробка національних стратегій і програм є необхідними для успішного впровадження цих підходів. Рекомендації щодо розвитку звичайної та інклюзивної освіти в Україні вказують на те, що необхідний системний підхід, залучення експертів і забезпечення належних умов для розвитку інклюзивної освіти в усіх її аспектах.

Загалом, як традиційна, так і інклюзивна освіта мають свої особливості та можливості для розвитку кожного учня. Належна організація навчально-виховного процесу та підтримка та розвиток учнів з різними потребами є важливими. Це стане основою для створення суспільства, яке буде рівним і справедливим, де кожен матиме можливість досягти свого максимального потенціалу і зробити внесок у світ.

Розділ 2. Емпіричне дослідження

2.1 Процедура дослідження

Виходячи з теоретичного аналізу, можна виділити невирішені питання загальної проблеми, якій присвячена дипломна робота, а саме: у сучасних наукових психологічних дослідженнях недостатньо уваги приділяється впливу інклюзивного навчання на академічні досягнення, соціальну адаптацію та самооцінку учнів, на формування життєвої орієнтації учнів порівняно зі звичайним навчанням.

Цілі дослідження:

- 1) порівняти вплив інклюзивного навчання зі звичайним.
- 2) визначити найефективніші методики, що допомагають в розвитку школярів.

Емпіричне дослідження було проведено в Інклюзивно-ресурсному центрі Вижницької міської ради та Вижницькій гімназії (Чернівецька обл.). Вибірка 68 осіб (учні молодших класів (3-4 класи, всього 25 осіб), учні середніх класів (5-9 класи, всього 43 особи). Хлопців – 55, дівчат – 13 . На першому етапі дослідження визначено об'єкт, предмет, завдання дослідження; склад емпіричної групи; пакет психо-діагностичних методик, адекватних для виконання завдань; місце і час проведення дослідження розроблено план і програму дослідження.

На другому етапі дослідження проведено первинну психологічну діагностику учнів, аналіз отриманих даних, систематизацію фактичних даних, їх статистичну обробку. Для математичного аналізу даних за U-критерієм Манна-Уїтні з результатів кожного окремого учня по всім методикам вираховувалось середнє арифметичне (де 0 це мінімум, а 10 це максимум).

На третьому етапі дослідження підсумовуються та систематизуються результати дослідження, формулюються висновки.

2.2 Методики дослідження

Методики, які використовувалися для діагностики загального рівня уваги та сприймання:

- Таблиці Шульте;
- Кубики Кооса.

Методики, які використовувалися для діагностики загального рівня пам'яті:

- Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А. Н Леонтьєва;
- 9 геометричних фігур.

Методики, які використовувалися для діагностики рівня мислення:

- Виключення четвертого зайвого;
- Сюжетні малюнки;
- Модифікований тест Равена.

Методики, які використовувалися для діагностики емоційних особливостей, самооцінки та рівня домагань:

- Опитувальник Тейлора;
- Тест «Сходишки»;
- Моторна проба Шварцландера.
- Методика діагностики рівня рефлексивності О. Карпова

Для математичного аналізу емпіричних даних застосовувався U-критерій Манна-Уїтні.

Перевагою моїх досліджень є те, що для діагностики було створено дуже спокійну та веселу обстановку. Всі методики на визначення рівня рефлексії, тривожності були включені в програму тренінгів для школярів, в гру «Правда чи ні» та інші ігри. Для прикладу - правила гри «Правда чи ні»: ведучий каже якесь твердження (наприклад «Хто хоч раз в житті був у Києві?»), людина, що хоч раз в житті була в столиці повинна загнути палець. Програє той, хто загне всі пальці на руках. Однокласники часто «контролювали» правдивість відповідей тієї чи іншої дитини, тому можна говорити про гарну точність результатів. В кожній такій вправі було по декілька питань з опитувальників, які чергувалися з різними смішними/розслабляючими твердженнями. Кожен опитувальник був поділений на 2-3 частини, тобто, щоб отримати результати для одного опитувальника в середньому необхідно два заняття з кожним класом. Також деякі питання були виключені з опитувальників через значне навантаження на психіку школярів (по 6-7 питань), ще декілька питань були замінені з непрямих на прямі.

Різні тестування, де такий спосіб отримання інформації вже не підходить, проводились уже після всіх опитувальників, коли я зміг достатньо познайомитись з дітьми та заслужити їх довіру. Все відбувалось в звичайний спосіб – перед школярами лише я, бланк та різнокольорові олівці.

Всі досліджувані - учні з приблизно однаковою академічною успішністю.

2.3 Результати дослідження

Середні результати проходження методик учнями 3-4 класів (інклюзивна освіта, 9 осіб):

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній - 4,6 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 5,4 правильних комбінацій з 10;

- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 4,1 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонт'єва. Результат: Середній – 4,7 правильних відповідей з 10;
- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: низький – 4,2 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена. Результат. низько-середній - 34 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: низький - правильно інтерпретовано 3,6 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: низький рівень самооцінки – 3,3 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: низько-середній ЦВ = 1,1 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: низький - 66 балів.

**Середні результати проходження методик учнями 3-4 класів
(звичайна шкільна освіта, 12 осіб):**

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній - 5,7 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 6,1 правильних комбінацій з 10;
- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 4,9 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонт'єва: Результат. Середній – 4,9 правильних відповідей з 10;
- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: середній – 6,3 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена. Результат: середній - 42 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: низький - правильно інтерпретовано 4,3 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: середній рівень самооцінки – 5,4 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: середній ЦВ = 1,9 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: низько-середній – 81 бал.

В середньому, учні, що навчаються з звичайному загальноосвітньому закладі отримали результати на 23% кращі, ніж учні «в інклюзії» в тестах, які стосуються мислення, логіки та уваги. Рівень самооцінки теж відрізняється значно. Серед учнів іклюдивних класів тільки 3 дитини обрали «середні» сходинки (4-7), тобто більшість вдавалися в крайнощі, в той час як в іншій групі досліджуваних більшість відповідей якраз були зосереджені на цих «середніх» сходинках. Це може бути пов'язано з різницею в батьківській увазі (багато дітей, що навчаються в інклюзивних класах відчують себе покинутими).

№	вибірки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень	
	В.1	В.2	В. 1	В.2	В.1	В.2
1	3.4	6.3	-1.52	0.34	2.3104	0.1156
2	6.8	5.8	1.88	-0.16	3.5344	0.0256
3	4.2	6.1	-0.72	0.14	0.5184	0.0196
4	5.7	5.5	0.78	-0.46	0.6084	0.2116
5	3.8	6.2	-1.12	0.24	1.2544	0.0576
6	6.4	5.7	1.48	-0.26	2.1904	0.0676
7	4.9	6.4	-0.02	0.44	0.0004	0.1936
8	5.6	5.8	0.68	-0.16	0.4624	0.0256

9	3.5	6.0	-1.42	0.04	2.0164	0.0016
10		5.6		-0.36		0.1296
11		6.2		0.24		0.0576
12		5.9		-0.06		0.0036
Суми:	44.3	71.5	0.02	-0.02	12.8956	0.9092
Середнє	4.92	5.96				

Результат: $t_{\text{Емп}} = 2.8$

Критичні значення

$t_{\text{кр}}$	
$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
2.09	2.86

З вірогідністю 97% можна прийняти H_1 . Тобто можна сказати, що статистичні групи відрізняються.

Середні результати проходження методик учнями 5-7 класів (інклюзивна освіта, 12 осіб):

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній - 6,3 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 6,8 правильних комбінацій з 10;
- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 5,3 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонтьєва. Результат: Середній – 5,9 правильних відповідей з 10;

- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: середньо-високий – 8,4 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена: Результат. середній - 46 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: середній - правильно інтерпретовано 6,6 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: низький рівень самооцінки – 3,9 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: середній ЦВ = 1,6 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: середній - 83 бали.

**Середні результати проходження методик учнями 5-7 класів
(звичайна шкільна освіта, 19 осіб):**

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній - 6,6 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 7,2 правильних комбінацій з 10;
- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 5,6 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонтьєва. Результат: Середній – 6,2 правильних відповідей з 10;
- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: середньо-високий – 8,6 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена: Результат. середній - 47 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: середній - правильно інтерпретовано 7,2 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: середній рівень самооцінки – 6,3 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: середній ЦВ = 2,9 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: середній - 89 балів.

В даній віковій категорії різниця в проходженні методик на визначення рівня логіки, пам'яті, мислення та уваги вже не така значна – 8%.. В той же час різниця між рівнем самооцінки тільки зросла.

№	Вибірки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень	
	В.1	В.2	В.1	В.2	В.1	В.2
1	6.8	8.2	-0.07	0.96	0.0049	0.9216
2	5.7	6.0	-1.17	-1.24	1.3689	1.5376
3	8.3	7.8	1.43	0.56	2.0449	0.3136
4	5.3	6.0	-1.57	-1.24	2.4649	1.5376
5	6.5	6.9	-0.37	-0.34	0.1369	0.1156
6	6.9	8.1	0.03	0.86	0.0009	0.7396
7	5.7	7.0	-1.17	-0.24	1.3689	0.0576
8	8.3	8.9	1.43	1.66	2.0449	2.7556
9	7.7	7.6	0.83	0.36	0.6889	0.1296
10	7.7	5.9	0.83	-1.34	0.6889	1.7956
11	6.8	6.6	-0.07	-0.64	0.0049	0.4096
12	6.7	7.3	-0.17	0.06	0.0289	0.0036
13		7.1		-0.14		0.0196
14		7.9		0.66		0.4356
15		7.2		-0.04		0.0016
16		6.6		-0.64		0.4096
17		6.2		-1.04		1.0816
18		7.6		0.36		0.1296
19		8.6		1.36		1.8496
Суми:	82.4	137.5	-0.04	-0.06	10.8468	14.2444
Середнє:	6.87	7.24				

Результат: $t_{EMH} = 1.1$

Критичні значення

$t_{кр}$	
$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
2.05	2.76

Отримане емпіричне значення $t(1.1)$ знаходиться в зоні незначності.

H1 можна прийняти з вірогідністю тільки в 40%. Це свідчить, що статистичні групи відрізняються досить незначно.

Середні результати проходження методик учнями 8-9 класів (інклюзивна освіта, 6 осіб):

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній - 8,1 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 8,3 правильних комбінацій з 10;
- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 7,2 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонтєва. Результат: Середній – 6,4 правильних відповідей з 10;
- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: високий – 9,1 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена: Результат. середній - 50 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: високий - правильно інтерпретовано 7,5 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: низький рівень самооцінки – 4,3 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: середньо-високий ЦВ = 3,6 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: середній - 94 бал.
- 11) Опитувальник Тейлора. Результат: середній рівень тривожності – 33 бали.

**Середні результати проходження методик учнями 8-9 класів
(звичайна шкільна освіта, 10 осіб):**

- 1) «Таблиці Шульте». Результат: середній – 8,4 з 10 балів;
- 2) «Кубики Кооса». Результат: середній – 8,5 правильних комбінацій з 10;
- 3) «9 геометричних фігур». Результат: середній - правильно впізнано 7,4 з 9 фігур;
- 4) Методика на визначення опосередкованого запам'ятовування А.Н. Леонтьєва. Результат: Середній – 6,3 правильних відповідей з 10;
- 5) «Виключення 4-го зайвого». Результат: середньо-високий – 9,0 правильних відповідей з 10;
- 6) Тест Равена: Результат. середній - 52 правильних відповідей з 60;
- 7) «Сюжетні малюнки». Результат: середній - правильно інтерпретовано 7,5 з 8 малюнків;
- 8) Тест "Сходинок". Результат: середній рівень самооцінки – 6,5 з 10 сходинок;
- 9) Моторна проба Шварцландера. Результат: середній ЦВ = 3,3 балів;
- 10) Тест Векслера. Результат: середній – 99 балів.
- 11) Опитувальник Тейлора. Результат: середній рівень тривожності – 32 бали.

В даній віковій категорії також зберігається позитивна тенденція. Різниця між результатами учнів інклюзивного та звичайного закладу освіти скоротилася до рівня похибки – 3-4% , окрім показників самооцінки.

№	Вибірки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень	
	В.1	В.2	В.1	В.2	В.1	В.2
1	8.1	8.1	0.2	0	0.04	0
2	7.3	9.0	-0.6	0.9	0.36	0.81
3	8.9	8.5	1	0.4	1	0.16
4	7.5	6.2	-0.4	-1.9	0.16	3.61

5	7.9	8.4	0	0.3	0	0.09
6	7.7	7.7	-0.2	-0.4	0.04	0.16
7		8.6		0.5		0.25
8		8.1		0		0
9		8.4		0.3		0.09
10		8		-0.1		0.01
Суми:	47.4	81	-0	0	1.6	5.18
Середнє:	7.9	8.1				

Результат: $t_{\text{емп}} = 0.6$

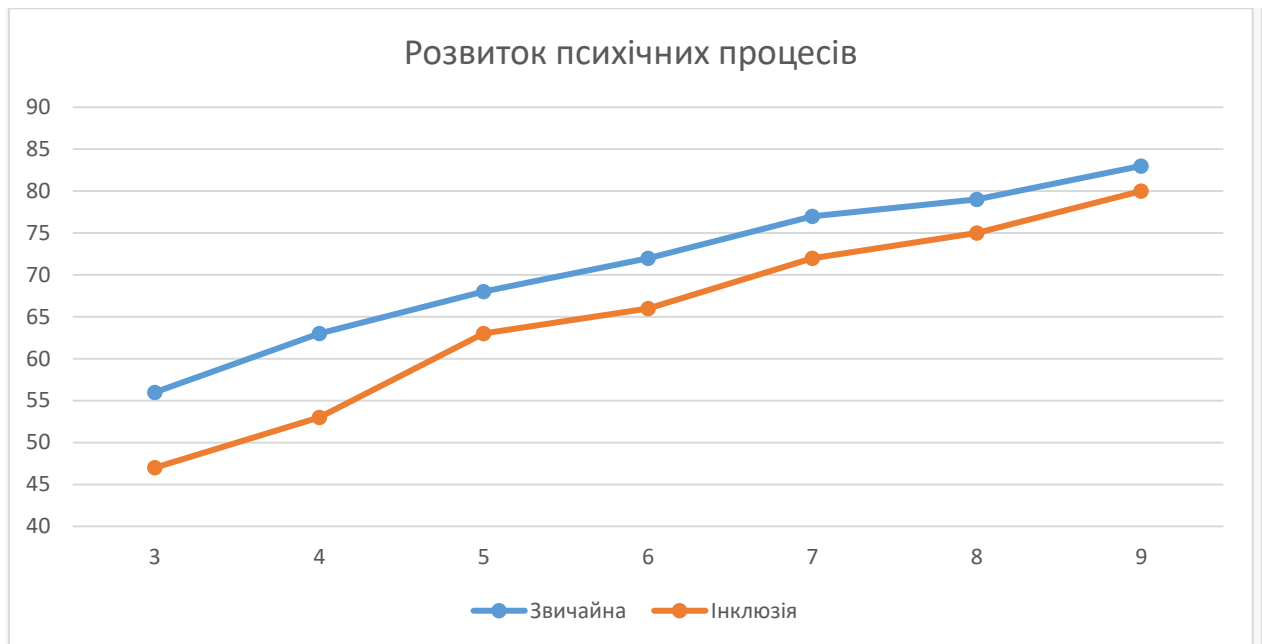
Отримане емпіричне значення t (0.6) знаходиться в зоні незначимості.

Критичні значення

$t_{\text{кр}}$	
$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
2.14	2.98

H_1 можна прийняти з вірогідністю тільки в 30%. Це свідчить, що статистичні групи відрізняються досить незначно.

Графік розвитку психічних процесів в період з третього по дев'ятий клас:

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши результати дослідження можна дійти висновку, що інклюзивна освіта ефективно працює з розвитком мислення, уваги, пам'яті, сприймання. Тобто з тим, що вимагає педагогічний підхід. В той же час, робота з самооцінкою, амбіціями вимагає психологічного підходу, тому результати в цій області дещо сумнівні.

Методики, які покращують увагу та мислення виявились найефективнішими (на 19-20% ефективніші, ніж в звичайних закладах освіти) Найкращий розвиток припадає на 5-6 класи. Саме в цей часовий проміжок спостерігається найбільше скорочення різниці між результатами учнів інклюзивних закладів та закладів звичайної шкільної освіти.

Незважаючи на це, у мене склалась дwoяка думка щодо ефективності інклюзивних закладів. Розвиток усього, що стосується академічної успішності – на високому рівні. Але робота з емоційними особливостями та самооцінкою дітей вимагає покращення. Діти часто відчують себе відчуженими,

безперспективними і непотрібними. Інклюзивним закладам не вистачає психологічного підходу.

ВИСНОВКИ

В ході виконання дипломної роботи було проведено аналіз теоретичних основ інклюзивної освіти та розвитку психічних процесів у школярів. Встановлено, що інклюзивна освіта сприяє створенню сприятливого навчального середовища, яке враховує потреби всіх учнів, зокрема тих з особливими освітніми потребами. Цей підхід базується на принципі рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхньої індивідуальної специфіки.

Досліджено вплив інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів у школярів, використовуючи метод емпіричного дослідження. Отримані дані свідчать про позитивний вплив інклюзивної освіти на розвиток психічних процесів, зокрема на когнітивні аспекти учнів. Проте недостатня увага приділяється роботі з самооцінкою та самоприйняттям.

Інклюзивна освіта сприяє гармонійному розвитку учнів, сприймається ними як джерело позитивних змін та досягнень. Окрім того, вона сприяє створенню позитивного соціального клімату в школі та розвитку взаєморозуміння між учнями з різними потребами.

З метою подальшого розвитку інклюзивної освіти в Україні рекомендується приділити увагу таким аспектам:

1. Забезпечення належного фінансування інклюзивної освіти для створення необхідних умов та ресурсів.
2. Проведення систематичного навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань інклюзивної освіти.
3. Розробка і впровадження індивідуальних навчальних планів для учнів з особливими освітніми потребами.
4. Залучення батьків та громадськості до підтримки і розвитку інклюзивної освіти.

Реалізація цих рекомендацій дозволить покращити якість освіти та забезпечити розвиток психічних процесів у всіх школярів, сприяючи побудові справедливого та інклюзивного освітнього середовища.

Список використаної літератури:

1. Ainscow, M., & Miles, S. (2008). Making education for all inclusive: where next? *Prospects*, 38(1), 15-34.
2. Alur, M., & Timmons, V. (2009). Universal design for learning. *Journal of Special Education Technology*, 24(2), 67-73.
3. Armstrong, A. C., Armstrong, D., & Spandagou, I. (2011). *Inclusive education: international voices on disability and justice*. Routledge.
4. Artiles, A. J., Kozleski, E. B., Dorn, S., & Christensen, C. A. (Eds.). (2010). *Including students with disabilities in general education classrooms*. Routledge.
5. Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129-147.
6. Boyle, C., Topping, K., & Jindal-Snape, D. (2013). Scottish teachers' attitudes to inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 28(3), 292-305.
7. Cologon, K. (2013). Inclusive education in Italy: a critical analysis of the policy of integrazione scolastica. *European Journal of Special Needs Education*, 28(4), 407-420.
8. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (2006).
9. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813-828.
10. Forlin, C. (2010). *Teacher education for inclusion: changing paradigms and innovative approaches*. Routledge.
11. Giangreco, M. F., Doyle, M. B., & Suter, J. C. (2012). *Supporting students with disabilities in inclusive classrooms*. Routledge.

- 12.Hodkinson, A., & Vickerman, P. (2009). Including pupils with learning difficulties in mainstream secondary schools: a practical guide. Paul Chapman Publishing.
- 13.Hwang, B., & Evans, D. (2011). Exploring the relationship between teachers' inclusive attitudes and their self-efficacy towards inclusive education. *International Journal of Special Education*, 26(1), 65-78.
- 14.Kalyanpur, M., & Harry, B. (2012). Culture in special education: building reciprocal family-professional relationships. Brookes Publishing Company.
- 15.Katz, J., & Mirenda, P. (2002). Including students with developmental disabilities in general education classrooms: educational benefits. *International Journal of Special Education*, 17(2), 9-20.
- 16.Kliewer, C., & Biklen, D. (2001). "School's out": Parental experiences of exclusion and inclusion of children with severe disabilities in general education classrooms. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 26(2), 78-86.
- 17.Liasidou, A. (2011). A comparison of inclusive education in policy and practice in the Republic of Cyprus and England. *European Journal of Special Needs Education*, 26(3), 337-353.
- 18.Lindsay, G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational*
- 19.Haegele, J. A., & Sutherland, S. (2015). Disability sport classification: A systematic review of sociological research. *Adapted physical activity quarterly*, 32(3), 207-225.
- 20.Hunt, P., Soto, G., Maier, J., & Doering, K. (2003). Collaborative teaming to support students at risk and students with severe disabilities in general education classrooms. *Journal of Learning Disabilities*, 36(6), 514-523.
- 21.Kauffman, J. M., & Hallahan, D. P. (2018). Handbook of special education. Routledge.
- 22.King-Sears, M. E., & White, G. P. (2015). The role of school counselors in supporting inclusive education practices for students with disabilities. *Professional School Counseling*, 18(1), 191-200.
- 23.Kluth, P., & Straut, D. (2003). Access to adventure: A universal design adventure-based field trip. *Teaching Exceptional Children*, 36(2), 36-43.

24. Lacey, P., & Ouvry, C. (2015). *Special educational needs and disability: The basics*. Routledge.
25. Liasidou, A., & Antonakaki, P. (2019). Mapping the policy trajectory of inclusive education in England: 1978–2018. *European Journal of Special Needs Education*, 34(3), 375-390.
26. Lindsay, S. (2017). Exploring the factors that support employment success for individuals with disabilities: a scoping review. *Journal of occupational rehabilitation*, 27(4), 442-455.
27. Maheady, L., Harper, G. F., & Mallette, L. A. (2016). *Instructional consultation for teaching students with disabilities: An inclusive practice*. Routledge.
28. Mastropieri, M. A., & Scruggs, T. E. (2014). *The inclusive classroom: Strategies for effective differentiated instruction*. Pearson.
29. Mazerolle, M., & Tremblay, K. (2018). Examining the Relationship Between Disability, Academic Achievement, and Bullying Victimization. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 30(1), 67-84.
30. McDonnell, J., Hardman, M. L., & McDonnell, L. M. (2013). *Inclusive education: Teaching students with special needs in general education classrooms*. Pearson.
31. Meo, G., & de Lange, J. (2017). Beyond organizational readiness: Staff perceptions of barriers and facilitators to integrating palliative care in primary care. *Journal of Palliative Care*, 32(4), 198-207.
32. Meo, G., & Van Horn, R. (2018). Inclusive education and the consideration of human diversity: Reflections on theory and practice. *Journal of Educational Research and Practice*, 8(2), 6-15.
33. Mitchell, D. (2011). *What really works in special and inclusive education: Using evidence-based teaching strategies*. Routledge.
34. Neuman, M. J., & McCormick, L. (2015). The impact of disability and social determinants of health on the health status of people with disabilities in Ontario. *Disability and Health Journal*, 8(2), 235-240.

35. Palsha, S. A., & Hergert, L. J. (2018). Using collaborative consultation and a multitiered approach to promote inclusive practices. *Intervention in School and Clinic, 53*(5),
36. Pijl, S. J., Frostad, P., & Flem, A. (2011). Inclusive education in Norway: why? what? and how? *European Journal of Special Needs Education, 26*(3), 259-272.
37. Skrtic, T. M. (1991). *Behind special education: A critical analysis of professional culture and school organization*. Denver: Love.
38. Skrtic, T. M. (1995). *Deconstructing special education and constructing inclusion*. Buckingham: Open University Press.
39. Smits, E., & Vorhaus, J. (2008). *The power of parents in school improvement*. Lisse: Swets & Zeitlinger Publishers.
40. Stainback, W., & Stainback, S. (1990). *Support networks for inclusive schooling: Interdependent integrated education*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
41. Sutherland, M., & Raban, R. (2011). Computer-based instruction for students with intellectual disabilities: A review. *Research in Developmental Disabilities, 32*(5), 1465-1469.
42. UNESCO. (1994). *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. Paris: UNESCO.
43. UNESCO. (2017). *Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. Global Education Monitoring Report 2016*. Paris: UNESCO.
44. UNESCO. (2019). *Towards inclusion of all learners through inclusive practices*. Paris: UNESCO.
45. United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York: United Nations.
46. United Nations Development Programme. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations Development Programme.
47. Стеценко І. Інклюзивна освіта в Україні: історія становлення та сучасний стан / І. Стеценко, О. Грищенко // Наукові записки. Серія "Педагогічні науки". - 2018. - Т. 46. - С. 155-160.

- 48.Самко І. О. Освітня інклюзія в Україні: поняття, принципи, особливості реалізації / І. О. Самко, О. І. Шинкарук // Науковий вісник Полісся. - 2018. - №3. - С. 22-29.
- 49.Жукова Н. І. Проблеми реалізації інклюзивної освіти в Україні / Н. І. Жукова // Педагогічний процес: теорія та практика. - 2019. - Т. 1, №5. - С. 94-100.
- 50.Інклюзивна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи / [О. С. Бондаренко та ін.] // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. - 2018. - Вип. 26. - С. 98-103.
- 51.Калініченко А. Аналіз педагогічної думки з проблеми інклюзії в Україні / А. Калініченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2019. - №1. - С. 44-51.
- 52.Шиманська Л. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Л. В. Шиманська // Педагогічний дискурс: збірник наукових праць. - 2018. - №24. - С. 156-163.
- 53.Скворцова М. М. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Україні / М. М. Скворцова // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 2. – С. 46-49.
- 54.Стефанюк І. Г. Інклюзивна освіта: теоретико-методологічний аналіз / І. Г. Стефанюк // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Педагогічні науки. – 2013. – № 67. – С. 126-130.
- 55.Тимченко Н. В. Формування підготовленості майбутніх учителів до роботи з дітьми з особливими потребами в інклюзивному навчальному середовищі / Н. В. Тимченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт. – Київ, 2013. – Вип. 14 (58). – С. 178-181.
- 56.Ткаченко Г. Г. Інклюзивна освіта як соціальна інновація в Україні: понятійний аспект / Г. Г. Ткаченко // Професійна освіта: педагогіка і психологія : збірник наукових праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. М. І. Новікової-Білої]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2012. – Вип. 2 (2). – С. 50-56.

